

Ic5

Åbo Akademi

Kapsel

Arkivex.

ÅBO HÖGSKOLEIDÉ

NÅGRA SYNPUNKTER TILL
FRÅGANS BELYSANDE

AF

— n —

HELSINGFORS 1909
AKTIEBOLAGET HANDELSTRYCKERIET

Då professor Stavenow vid invigningen af Göteborgs högskolas nya byggnad yttrade, att ju högre ett folk står i kultur, desto mera ägnar det sina krafter åt den vetenskapliga bildningens förkofran och spridning, så uttalade han därvid förvisso en allmän sanning. Ty hela det moderna samfundslifvet, det materiella likaväl som det andliga, måste stödas och ledas af vetenskapen, om det skall blifva starkt och fruktbringande. I det samhälle, hvarest vetenskapen icke får lysa och värma, förlamas de andliga krafterna, och samhället själf upphör att utvecklas i sund riktning och blir ett rof för hugskott och villfarelser.

Med klart medvetande om vetenskapens betydelse såsom medel för folkens höjande, söker man i alla kulturländer skapa nya hem för densamma. I England hafva numera nästan alla större städer egna universitet eller högskolor. Under åren 1872—1905 grundades därstädes icke färre än tio dylika anstalter, bland dem tre högskolor i det lilla Wales, hvars befolkning icke ens uppgår till 2 millioner. Skottland är sedan gammalt väl försedt med vetenskapliga läroinrättningar. På en befolkning af 4,8 millioner finnas där fyra universitet och en högskola. I Irland, som har en folkmängd af c. 4,5 millioner, verka två universitet och tre högskolor, och beslut har nyligen fattats att öka deras antal. I Förenta staterna fortgår grundandet af vetenskapliga institutioner på privat väg alltjämt. Åtskilliga af de enskilda staterna äga

redan ett flertal dylika anstalter. Sålunda har Ohio med en befolkning af 4,5 millioner fyra universitet och två högskolor, Massachusetts med c. 3 millioner två universitet och sju högskolor, New York med 8,3 millioner fem universitet och lika många högskolor. Totalantalet af vetenskapliga läroanstalter stiger i Förenta staterna till inemot 80. Hvad Tyskland beträffar vilja vi blott erinra om afsikten att inrätta universitet i Hamburg, grundandet af akademierna i Frankfurt am Main (1901) och Posen (1903), öppnandet af handelshögskolorna i Leipzig, Berlin, Köln, München och Mannheim. Vända vi blicken till de nordiska länderna, så finna vi, huru tanken att bereda större rum åt vetenskapen ledt i Sverige till grundandet af tvänne högskolor, nämligen i Stockholm (1878) och Göteborg (1887). Hvardera har undergått en snabb utveckling och mäktigt bidragit till kulturrens framsteg. I Norge har högskoletanken funnit uttryck i stiftandet af »Bergens Museum», som redan erhållit rättighet att anställa universitetsexamina i vissa vetenskaper. Till och med i Danmark, med dess ringa utsträckning och homogena befolkning, förefinnas planer på upprättande af ett nytt universitet.

Under det att vetenskapens stora betydelse för samhällets utveckling sålunda blifvit erkänd och beaktad i vida kretsar utomlands, är den tanken hos oss ännu allmän, att vetenskapen är ett fåtals sak. I öfverensstämmelse med denna åsikt anser man den vara betjänad med en enda institution, och fattar till och med denna mindre såsom en anstalt för vetenskapens odling, än såsom en skola för blifvande ämbetsmän. Men en på dylik uppfattning grundad anordning är ingalunda ägnad att påskynda landets kulturella utveckling. Ty genom densamma blir förmedlingen

af den vesterländska odlingen från dess centra till vårt aflägsna land otillfredsställande och svag. Tillgången på vetenskapsmän förminskas, och vetenskapen själf dömes att föra ett tynande lif bland ett fåtal intresserade i universitetsstaden, i stället för att lifvas och stärkas genom vevsverkan med liknande institutioner på andra orter. Möjligheten för lärare och tjänstemän att, sedan de lämnat högskolan, upprätthålla och utbilda sina fackkunskaper förminskas. Vetenskapens spridning till större lager af befolkningen försvåras, under det att bristen på höjande och ledande krafter i den idéella bildningens tjänst framträder öfverallt utom i Helsingfors.

Frånvaron af högre bildningsanstalter i landsorten innebär därjämte en kulturell centralisation, som medför svåra missförhållanden. Så länge blott i Helsingfors finnas vetenskapliga läroanstalter, dragas alla större förmågor dit från landsorten, som sålunda kommer att sakna män med tillräckliga kunskaper och vyer för att föra den framåt. Också är de finska landsortsstädernas kulturella efterblifvenhet i ögonen fallande. Några vetenskapliga intressen framträda där knappast, nämnvärd författarverksamhet utöfvas icke, pressen är svag och osjälfständig, och utgör denna landsortens sjunkande betydelse vid sidan af Helsingfors en fara och ett hinder för landets allsidiga utveckling.

Men om centralisationen är hinderlig för landets utveckling i allmänhet, så är den rent af fördärlig för den svensktalande befolkningen. Denna är bosatt inom tre skilda områden, af hvilka hvart och ett äger sin egen, genom historiska och geografiska förhållanden gifna medelpunkt. Vid denna är området ekonomiskt och kulturellt bundet. Endast genom

krafter verksamma inom detsamma kan en tillfredsställande utveckling ernås.

Betrakta vi särskildt Sydvästra Finland, finna vi där en jämförelsevis fåtalig, men för kulturen i Finland synnerligen viktig svensktalande befolkning. Antalet män som, utgångna ur hem i dessa bygder, inom universitet och skola, inom embetsverk och domstolar, inom handel och industri arbeta för upplysning och framåtskridande, är mycket stort. Landsdelen bildar en naturlig brygga emellan Sverige och Finland. Dess befolkning har under århundraden förmedlat sambandet med grannlandet i väster, och att detta samband upprätthålles och stärkes är ett nödvändigt villkor för den svenska bildningens bestånd i detta land.

Frågan om kulturutvecklingen i Finland sammanhänger därför med frågan om svenskhetsens bevarande i Sydvästra Finland. För att kunna besvara denna fråga gäller det åter att afgöra, huruvida de krafter, som inom området och särskildt dess centrum Åbo stå i den svenska bildningens tjänst, äro tillräckliga för att åstadkomma den kulturella utveckling, hvilken utgör villkoret för fortbestånd. Mycket antyder, att svaret måste blifva nekande. Bland tecken på bristande förmåga och osjälfständighet vilja vi här blott anföra, att den svenska befolkningen i Åbo icke sändt till landtdagen egna representanter. Det samhälle, som borde leda ett viktigt område, afstår sålunda från en betydelsefull sida af utvecklingsarbetet och öfverlämnar sig åt passivitet. Och hvad värre är, bristen på själfständiga krafter synes vara i tilltagande. Den nuvarande ledningen af det svenska folkelementet bekymrar sig därom föga och betänker icke, att för den svenska kulturen i Finland Åbo är

den viktigaste försvarspositionen, med hvars fall äfven hufvudfästningens öde är afgjordt.

Skall icke den svenska odlingens bestånd i Sydvästra Finland äfventyras, så måste de kulturella krafterna därstädes ökas. Området måste i sin tjänst erhålla ett antal själfständigt verksamma män, som kunna öfvertaga dess ledning och föra dess talan hvarhålst sådant kräfvcs. Detta mål vinnes blott genom upprättande af en stark bildningsanstalt därstädes.

Men en ny högskola är nödig för bevarande af den svenska kulturen icke blott i Sydvästra Finland, utan i landet öfver hufvud. Den betydelse det svenska elementet ägt och ännu äger för Finlands utveckling, grundar sig på dess jämförelsevis höga bildningsståndpunkt och dess delaktighet i de skandinaviska folkens kultur. Skall denna betydelse fortfara, är det absolut nödvändigt att åt denna befolkning beredes tillfälle att äfven framdeles erhålla den högsta grad af bildning på svenskt språk. Det gagnar till intet att upprätthålla svenskspråkiga skolor, om man icke ser till att de, som genomgått dem, få vidare utbilda sig på samma språk. Att detta icke i längden kan ske vid vårt nuvarande universitet, framstår med hvarje dag allt tydligare. Oaktadt jämförelsevis goda konjunkturen för den svenska befolkningen rådt under de senaste åren, har universitetets förfinskning fortgått oafbrutet. Gradvis undantränges sålunda inom landets enda existerande högskola det svenska elementet, utan att detta på annat håll vinner någon ersättning.

Förslaget att vid universitetet upprätta dubbla professioner för att bereda äfven de svensktalande studenterna tillfälle att inhämta vetandet på deras modersmål, är, äfven om det kunde genomföras, icke

tillfredsställande. Oafsedt alla praktiska olägenheter af ett dylikt arrangement, skulle detsamma otvifvelaktigt leda därtill, att det svenska elementet blefve en tolererad beståndsdel i ett af det finska behärskadt universitet. Men härmed är den svenska befolkningen icke betjänad. Den behöfver en högsta bildningsanstalt, som ledes af den själf och står i kulturellt samband med Skandinavien samt är mäktig af utveckling.

Om sålunda upprättande af en ny högskola är nödigt för att tillgodose vetenskapens och den svenska bildningens kraf, så är det icke mindre önskvärdt ur andra synpunkter. Antalet studerande växer i Finland mycket hastigt, och denna tillväxt kommer ytterligare att ökas i framtiden, då de många samskolor som grundats i landsorten börja dimittera elever. Utbildande af detta i geometrisk progression växande, till språk och nationalitet heterogena material bereder universitetet redan svårigheter, och dessa komma att tilltaga framdeles, emedan antalet lärare icke ökas i samma proportion, som antalet studerande. Här af uppstå olägenheter såväl för den studerande ungdomen som för universitetet. De förra komma att sakna tillräcklig personlig handledning, hvilket medför svårighet och tidsförlust vid arbetet samt minskadt intresse för fortsatta studier. Universitetet åter blir lidande genom att dess professorer måste ägna allt för mycken tid åt föreläsningar, examina och andra med undervisningen sammanhängande göromål, under det att föga tid blir öfrig för vetenskaplig verksamhet. Här af förklaras, åtminstone delvis, det faktum, att universitetet i Helsingfors, oaktadt sin storlek, icke i vetenskaplig produktion kan mäta sig med öfriga nordiska universitet.

Oafsedt alla nationalitets- och språkförhållanden, är således en ny högskola nödig för att främja vetenskapen och det intellektuella lifvet i Finland öfverhufvud. Skall det för vårt land, under den alltjämt fortgående isolering, hvori det befinner sig, gifvas det ringaste hopp att kunna följa utvecklingen i västerlandet och Skandinavien, så måste de kulturella krafterna hos oss ökas och nya bildningscentra skapas.

Att Åbo äger stora förutsättningar att blifva ett dylikt, torde näppeligen af någon kunna bestridas. Staden utgör centrum för en af ålder väl odlad och tätt befolkad del af landet. Den står genom direkt kommunikation i liflig förbindelse med Stockholm, den svenska kulturens hufvudstad, och ägnar sig genom sitt läge bättre än någon annan plats till förmedlare mellan Sverige och Finland. Staden har ett stort antal välbesökta skolor och en betydande svensktalande befolkning, hvars intresse för kulturella företag ofta blifvit ådagalagdt. Den äger redan i sina muséer och bibliotek bildningsanstalter af värde, och den har sin tradition, som betyder så mycket för ett universitet. Därtill erbjuder staden fördelen af billiga lefnadskostnader och goda kommunikationer. Lifvet i Åbo har icke den prägel af nervöst jäktande, som inverkar störande på studierna i en större stad, och i den vackra och vidsträckta skärgården utanför finnes rikt tillfälle till rekreation under ferierna.

Åsikten, att blott ett universitet i hufvudstaden kan meddela en grundlig och fruktbringande bildning, är falsk och vederlägges tillräckligt af det faktum, att flere af världens bästa anstalter af detta slag befinna sig i landsorten. Mot riktigheten af det ofta uttalade, men aldrig bevisade påståendet, att vistelsen i hufvudstaden skulle vara särskildt ägnad att med-

dela vyer och impulser af bestående värde, talar vår landsorts efterblifvenhet och dess lärare- och ämbetsmannakårs benägenhet att förfalla i slentrian och stillastående.

Däremot äro olägenheterna af lifvet i en dylik stad som Helsingfors i ögonen fallande. Studenten distraheras ständigt af dagens frågor, som ofrivilligt tränga sig på honom och hindra honom från att ostördt ägna sig åt sitt ämne. Han drages in i politiken, förrän han lärt sig tänka själfständigt, och råkar under inflytande af politiska agitatorer, som ofta visat sig vara ungdomens sämsta ledare. Ej under då, om hans vyer komma att inskränka sig till en trång nationalism och förakt för olika tänkande.

I många fall artar sig dessutom studentens vistelse i Helsingfors till ett ytligt och dyrt nöjeslif, i hvilket han ådrager sig en skuldbörda, som trycker för lifvet, om han ej helt går under däri. Af hvilken betydelse den förlust, som härigenom drabbar landet, är kan naturligtvis icke uppgifvas. Men utan öfverdrift kan påstås, att i Helsingfors årligen, i tid och penningar, bortkastas hundratusentals mark, som skulle inbesparas, ifall universitetet vore förlagdt till en mindre och billigare ort.

Men det är icke blott studenten, som sålunda blir lidande, utan äfven universitetet. Vetenskapens ande behöfver för att trifvas lugn och ro och lämnar förr eller senare det hem, hvarest split och kif råda. Hon kräfvver af sina anhängare all deras tid och alla deras krafter samt fördrager icke i längden att de äfven tjäna en annan. Men i Helsingfors får vetenskapen ofta vika för politiken, och en senatorsplats lockar mera än vinningar på kunskapens fält.

Af det föregående framgår, att den nya anstalten, förutom att utgöra ett hem för vetenskapens odlande

och spridning i Sydvästra Finland, bör vid behof kunna sörja för den svensktalande befolkningens hela vetenskapliga utbildning. Häraf följer, att den bör få karaktären af universitet och omfatta alla fakulteter, hvaraf dock en del kunna tänkas förlagda till andra orter än Åbo. Ej heller är det nödigt, att alla fakulteter på samma gång träda i verksamhet. Men anstalten bör från början anordnas enligt sådan plan, att den kan utvecklas, såsom fallet varit med t. ex. Stockholms högskola. Att i Åbo inrätta en akademi, omfattande blott något speciellt läroområde och utan hvarje praktiskt syftemål, vore icke välbetänkt. Erfarenheten från utlandet visar också, att dylika inrättningar hafva svårt att hålla sig uppe. Endast en institution, som är stadd i utveckling och som förstår meddela en bildning, hvilken gagnar för lifvet, kan ernå verklig betydelse.

Af de olika fakulteterna borde, förutom en filosofisk fakultet, från början träda i verksamhet en ekonomisk afdelning, innefattande sådana samhälls- och näringslifvet berörande vetenskaper, som national-ekonomi, sociologi, bank- och försäkringsvetenskap, ekonomisk-geografi m. m. Dylika afdelningar finnas i flere nyare vetenskapliga läroinrättningar, såsom t. ex. akademien i Frankfurt a. Main och universitetet i Birmingham. Framdeles kunde måhända denna fakultet utvidgas till fullständig handelshögskola.

Att i den nya högskolan finska språket och litteraturen böra företrädas samt att alla hjälpmedel för teoretiskt och praktiskt inhämtande af landets andra språk böra förefinnas, är naturligt och kräfver icke vidare motivering.

Svårighet att erhålla kompetenta lärare till den nya anstalten behöfver icke befaras. Erfarenheten

från Sverige och andra länder gifver tvärtom vid handen, att högskolorna från början haft lätt att vid sig fästa lärarekrafter, hvilka i nit och skicklighet icke stått efter de äldre universitetens. Beträffande denna fråga bör för öfrigt märkas, att en svensk-språkig högskola i Åbo kan välja sina lärare bland vetenskapsidkare i hela Skandinavien. Och denna möjlighet behöfver icke förblifva en nödfallsutväg, som anlitas blott, då ingen kompetent landsman står att fås, utan bör städse nyttjas för att finna den bästa förmågan. Genom att i sin tjänst anställa skickliga utlänningar förlorar högskolan intet, utan tjänar blott direkt ett af sina syftemål, att fastare anknyta det kulturella sambandet mellan Finland och Skandinavien.

Att den nya anstalten, i besittning af kompetenta lärare och nödiga hjälpmedel, kunde förvägras rätt att anställa examina och utdela diplom af samma giltighet som det gamla universitetet, vore väl icke möjligt. Detta skulle strida mot praxis i dylika fall öfverallt i den bildade världen och vore i själfva verket liktydigt med ett förbud för landsorten att syssla med vetenskap.

Men huru skall tanken kunna realiseras? En högskola kräfver stora summor, och från statens sida är tillsvidare intet understöd att vänta. Men högskoletankens vänner behöfva därför icke misströsta. Erfarenheten från alla tider visar, att äfven de största företag kunna utföras, om blott kärlek till uppnående af idéella mål förefinnes. Och idén om en högskola i Åbo är af den art, att den bör kunna väcka entusiasm inom vida kretsar i Finlands äldsta kulturbygd. För den svenskatalande befolkningen därstädes bör det icke vara svårt att inse, huru mycket dess

ställning skulle tryggas genom tillvaron af en stark bildningsanstalt i dess midt.

Men äfven utanför de svenska trakterna i Sydvästra Finland bör högskolan såsom ett medel för utveckling hälsas med glädje. Fordom utgjorde Egentliga Finland landets bästa och mest kultiverade del. Genom förflyttning af hufvudstaden och universitetet förlorade denna landsdel mycket. Dess jord har sjunkit i värde, dess naturliga resurser hafva icke tillvaratagits, dess befolkning har blifvit efter i bildning och medborgerligt sinnelag. Orsaken till detta nedåtgående har varit bristen på ledande krafter. Genom öppnande af universitetet i Åbo skulle denna brist i någon mån fyllas, och möjlighet beredas för Sydvästra Finland att åter intaga sin naturliga plats bland Finlands landskap.

Att Åbo stad skulle hafva stor nytta af en egen högskola, är naturligt. Oafsedt att dess tillkomst vore ägnad att direkte lifva flere verksamhetsområden såsom byggnadsindustrin, förlags- och bokhandelsrörelsen, komme en stark bildningsanstalt att verka höjande på hela samhället. Vyerna skola vidgas, tankarna fördjupas, arbetet gå raskare än förut. Genom universitetet satt i förbindelse med kulturhårdarne i väster, skall Åbo åter blifva hvad det på grund af sin historia och sitt läge bör vara: ett verkligt kulturcentrum för Finland.

Men icke allenast i Sydvästra Finland bör idén om en högskola i Åbo omfattas med intresse; hos alla verkliga vänner af bildning och framåtskridande, hos alla dem, som icke låta sig missledas af politiska chimärer eller bestämmas af maktlystnad och egen nytta, bör denna tanke kunna påräkna sympati och understöd.

Helsingfors 1909, Aktiebolaget Handelstryckeriet.

